

zal bereiden, is
i, maar in aan-
i in volgend
mensch, zooals

, zou dan het
n, Heere Jezus,

or Zijn komst,
erwinnend den
anks alles, wat
end: de verlos-

M. Vr.

EVEN

an Dale.

Weekblad" ver-
edenis wij liefst
ouden er zelfs
lien de redactie
er zichzelf had
an heeft, is het
iets moeten ant-

punt gemakke-
stateert het or-
llerwonderlijkst
lat ziet men on-
bedoeld orgaan

an Dale, woor-
em zeggen, wat

geen zóó groote
of op zijne wijs.
de Redactie nu
genomen, wan-
verhaspelt. Zij
ar redacteurs
indere redactie-
als onjuist-
neemt dan dat
heel woord der
elijk blijft.

enen redacteur
n Tazelaar vol-
uit de redactie
zouden treden"
dat het... ge-
en ze dan tot

eerst Van Dale
„uittreden"
er vereeniging".
en Waterink en
atie-redactie.
i volgens mijn

vaar. En is dus
gegeven. En is
onderzoek naar
angingen, weg-
naar element in
lieke geschiede-
verre toeschou-
. En „in eigen
stief bevorderd.
k den anderen
lers wel reden
ee tendentieuze
adigden van dit
reeds publiek
engewezen. Een
p „uittreden" te
likeltje zichzelf

K. S.

4. (L)

e hand van de
an 1909, 1920
doen omtrent
sche volk over
n" en ook om-
tot hen, die bij
odsdienstige ge-
zijn de „onker-
rstaan worden
rk gaan", maar
geen dooplid -
enstige gemeen-

r de beteekenis
te behandelen,
hierover in zijn
kheid in Neder-
gen. De tegen-
it den aard der
vig—ongeloovig-
menschen, die de
niet zoo veron-
ofdzak slechts

diegenen uit de kerk zijn getreden, die eigenlijk niet meer tot de kerk behoorden, die slechts een zeer zwakken uitwendigen band met de kerk hadden. De onkerkelijkheid was dus vroeger veel groter, dan het „cijfer" deed vermoeden, de statistiek heeft haar echter pas nu kunnen vaststellen, omdat de menschen eindelijk „kleur bekenden".

In die opmerking zit wat waars, we kunnen haar echter niet geheel deelen. Iedere plaatselijke geschiedenis van een kerk vermeldt talrijke namen van gezinnen, waarvan de leden eenige tientallen jaren geleden tot de trouwe kerkgangers behoorden, maar waarvan de afstammelingen den band met de kerk hebben verbroken.

We geven nu de cijfers van de verschillende provincien en van het Rijk. Ze zijn meest tot op „tiende procenten" afgerond. Het is van belang om ook de cijfers te geven van het Rijk zonder Noord-Brabant en Limburg, omdat dan een belangrijke constante factor is uitgeschakeld en de variaties daardoor duidelijker aan het licht treden.

We hebben ons beperkt tot de Ned. Herv. Kerk, de Geref. Kerk, de Roomsche Katholieke Kerk en de „Onkerkelijke groep". De „leden" van deze vier groepen vormen ongeveer 93 % van de bevolking.

De volgorde van de provincies is dezelfde die in de publicaties van de volkstellingen, uitgegeven door het „Centraal Bureau voor de Statistiek", voorkomt. Aan die publicaties zijn alle gegevens ontleend.

De hieronder vermelde getallen geven aan hoeveel procent van de bevolking, in een provincie of in het Rijk, tot een bepaalde kerkelijke groep behoort.

Noord-Brabant.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	8.2 %	2.2 %	88.8 %	0.31 %
1920	7.8	1.9	89.1	0.43
1930	7.4	1.9	88.6	1.1
Gelderland.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	53.1 %	5.9 %	35.3 %	1.84 %
1920	51.5	5.9	36.1	2.7
1930	47.3	5.9	36.6	6.1
Zuid-Holland.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	53.9 %	9.5 %	24 %	5.3 %
1920	50.6	9.6	24	8.4
1930	43.41	9.35	23.8	16.51
Noord-Holland.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	40 %	5.9 %	27.7 %	9.2 %
1920	34.3	5.9	27.2	17
1930	25.71	5.4	27.2	28.51
Zeeland.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	54.1 %	11.3 %	25.5 %	2.2 %
1920	52.8	11.3	25.7	2.8
1930	48.2	11.4	25.1	6.3
Utrecht.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	51.2 %	9 %	32.1 %	2.35 %
1920	47.7	8.7	31.8	5.5
1930	41.5	8.8	31	11.6
Friesland.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	53.6 %	20.2 %	7 %	11.8 %
1920	52.3	20.7	7	13
1930	41.91	21.6	7	23.21
Overijssel.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	55.5 %	9.2 %	26.7 %	3.3 %
1920	53.1	9.2	27.6	4.8
1930	45.1	9.4	28.4	11.6
Groningen.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	60.3 %	18.2 %	6.2 %	8.7 %
1920	58	18.4	5.7	11.3
1930	48.11	18.9	5.4	21.61
Drenthe.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	72.2 %	13.3 %	6.1 %	3.6 %
1920	70	14.5	6.2	4.6
1930	63.75	14.3	6.1	11.3
Limburg.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	1.15 %	0.1 %	97.6 %	0.15 %
1920	3	0.4	94.6	0.6
1930	2.9	0.45	93.45	1
Rijk der Nederlanden.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	44.1 %	8.4 %	35.1 %	5 %
1920	41.2	8.3	35.6	7.8
1930	34.41	8	36.41	14.41
Rijk zonder N.-B. en Limburg.				
	Ned. Herv.	Geref.	R.-K.	Onkerk.
1909	51.7 %	10 %	24 %	5.9 %
1920	48.4	9.8	24.1	9.3
1930	40.851	9.5	24.35	17.41

De gegeven cijfers behoeven weinig commentaar. De stijging van het percentage onkerkelijken komt overeen met de daling van het percentage der Ned. Hervormden. Het getal 17.4, het percentage onkerkelijken in negen provincies, spreekt voor zich zelf.

In de provincie Noord-Holland is in 1930 het aantal onkerkelijken groter dan het aantal „leden" van eenig kerkgenootschap. Dat komt

in geen enkele andere provincie voor. Overal elders is het percentage onkerkelijken kleiner dan dat van de Ned. Herv. en, behalve in de Noordelijke provincies, ook kleiner dan dat van de R.-K.

We nemen verder een geringe daling waar van het percentage der Gereformeerden. In „De Reformatie" van 17 Mei j.l. heeft Dr Hagenbeek reeds duidelijk gemaakt, dat de achteruitgang in werkelijkheid groter is. ¹⁾ We moeten ook rekening houden met het geboortecijfer. Het percentage der Roomsche Katholieken is stijgende.

De invloed der groote steden is in Noord-Holland en Zuid-Holland zeer groot; we hopen dat nog nader aan te toonen.

Uit de gegeven cijfers blijkt echter nog niet voldoende, hoe groot de verschuivingen zijn. Die verschuivingen worden pas goed duidelijk, wanneer we hebben uitgerekend hoe de verdeling is in de verschillende „geboorteperiodes". Voor zoover we kunnen nagaan is dat nog niet geschied en juist die cijfers zijn van het aller-grootste belang.

Daarover een volgend keer.

A.

B. t. B.

¹⁾ Het daar gegeven cijfer van de Gereformeerden in Groningen komt niet overeen met de gegevens van de volkstelling van 1930.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

Alle correspondentie voor deze rubriek rechtstreeks te zenden aan De D. v. Dijk, Akkerstraat 26, Groningen.

Nog eens: „De Noodleugen".

Terwille van de belangstelling, die dit onderwerp onder de lezers vindt, schrijf ik nog éénmaal over „De noodleugen", maar daarmee is dan, voorloopig althans, dit „debat" gesloten. Er liggen zoo veel andere vragen te wachten.

Eerst een paar opmerkingen, die den aard van deze rubriek, in het algemeen, raken.

Een der corresponderende broeders schreef mij: „Als Vragenbus-redacteur hebt u een zeer zware taak, maar ik moet u zeer tot voorzichtigheid opwekken, waar alles uit een theoretisch oogpunt wordt behandeld".

In datzelfde schrijven kwam ook deze zin voor: „Daarbij komt het groote verschil, dat er dikwijls is tusschen de menschen en omstandigheden onderling."

Hoe geheel anders is het leven, opvoeding, kennis, werkring, moeilijkheden, enz. van b.v. een dominee en een werkmans, of een winkelier of landbouwer of onderwijzer b.v. Hoe zullen ze elkaar verstaan; niet gemakkelijk dunkt me. De één wordt in practische, de andere weer in theoretische richting gedreven."

De gedachte van dezen broeder schijnt te zijn, dat bij de beantwoording van een vraag naar wat de wet des Heeren van ons eischt rekening moet worden gehouden niet alléén met de theorie, maar ook met de practijk.

Dat nu ontken ik ten eenenmale. Hoe zwaar de vervulling van een eisch Gods in de practijk ook moge zijn, nooit mag die moeilijkheid invloed hebben op, laat ik het zoo eens zeggen, de exegese van Gods gebod. De eisch Gods is absoluut en nooit mag ik die, uit welke practische overweging ook, relatief maken.

Natuurlijk moet ik als mensch mij er voor hoeden, dat ik iemand, die tot zonde komt, doordat de vervulling van Gods wet hem voor groote moeilijkheden plaatste, hard en uit de hoogte zou beoordeelen.

Maar hoezeer ik ook als mensch mij moet indenken in zijn moeilijkheden, nooit mag dat invloed hebben op de beantwoording van de vraag of zijn daad, gemeten aan de norm van Gods wet, goed of kwaad was.

Nooit mag de theorie zich richten naar de practijk; maar de practijk moet zich laten leiden door de theorie, d.i. de eerlijke verklaring van Gods gebod. Zoodra we daarvan afwijken, is de grondslag onder het ethische leven weggegraven.

Een tweede ding. Dezelfde schrijver zegt: „Dat heeft er mij dan ook altijd van teruggehouden vragen te stellen, omreden wanneer al de omstandigheden, maar dan ook alle, worden medegeld, er een antwoord zou moeten komen, dat toch weer niet zomaar in een blad, dat met de publieke opinie rekening moet houden, kan worden geplaatst. Dus wordt in het ééne geval mijn vraag onbevredigend beantwoord, of anders komt er oppositie van de zijde der lezers, die allicht schrijver en blad als ongereformeerd gaan bezien".

Laat ik in dit opzicht dezen broeder geruststellen; als Gods Woord mij, kennende alle omstandigheden, dwingen zou een antwoord te geven, dat lijnrecht inging tegen de publieke opinie, dan zou ik nochtans niet vreezen dat antwoord te geven. Ook geloof ik, dat als het duidelijk kon worden gemaakt, dat het gezegde naar Gods Woord

was, de publieke opinie, onder ons, zich daarvoor ook zeer wel zou buigen en dat niet met een: „dat is ongereformeerd" zou veroordeelen.

Daarop kan deze broeder wel gerust zijn. Maar, vergis ik mij niet, dan moet hijzelf voor een ander gevaar zich in acht nemen.

Ik krijg zoo den indruk, dat, als hij niet gelijk krijgt, hij geneigd is te denken: „Daar heb je 't al weer, de redacteur zou mij wel een ander antwoord gegeven hebben, als hij maar had gedurfd; maar hij waagt het niet, tegen de publieke opinie op te komen". Maar dat is een absoluut verkeerde houding. Hij moet gelooven, en, wat mij betreft, mag hij dat gerust gelooven, dat niet de vrees voor de publieke opinie het antwoord in de pen geeft, maar enkel de overtuiging, dat het zóó door Gods Woord geleerd wordt.

En nu ter zake. Bovengenoemde broeder schrijft: „Zoo b.v. de noodleugen. Prof. Geesink schreef in „Van 's Heeren Ordinantiën", dat alle Gereformeerde theologen deze afgekeurd en als zonde beschouwd hadden. Twee hebben hier een uitzondering gemaakt, schrijft hij; den naam van deze noemt hij ook, geloof ik, maar hij kiest maar de zijde van de velen, die twee zullen dus ongelijk hebben gehad. Dit is echter geen oplossing van de moeilijkheid."

Antwoord. Inderdaad, als Prof. Geesink niet anders deed, dan zich eenvoudig bij de meerderheid aansluiten, dan zou de zaak daarmee niet zijn opgelost. Maar zóó is het niet. In een uitvoerig hoofdstuk neemt Prof. Geesink alle argumenten onder de loupe, bij het licht van Gods Woord en zóó komt hij tot de verwerping van de noodleugen. Dat is heel wat anders, dan dat hij zich maar zóó bij de meerderheid zou hebben aangesloten. Eerst bestrijdt hij het argument: „De noodleugen gebeurt met een goed doel"; en hij belooft met verwijzing naar Job 13:7 en 8, dat nooit 'het doel de middelen heiligt en dus ook niet aan de leugen haar zondig karakter kan ontnemen.

In de tweede plaats behandelt hij de redeneering, dat men door een noodleugen te doen, met een kleiner kwaad een groter kwaad voorkomt.

Dit argument, zegt hij, gaat niet op, want de regel „van twee kwaden moet men het kleinste kiezen" gaat alléén op bij „natuurlijk" kwaad: Als ik kiezen moet tusschen schipbreuk en de lading overboord werpen, dan is het verstandig om het laatste te kiezen, wijl dat de kleinste ramp is; maar zoo mag men niet doen bij zedelijk kwaad.

Als het gaat om zedelijk kwaad, is het niet aan den mensch om uit te maken wat groter of kleiner is. Ook de kleinste zonde is vergrijp tegen Gods Majesteit.

Wie een lichtere zonde begaat om een zwaardere te vermijden, zondigt dubbel. Wie, om geen zwaardere zonde te bedrijven, liegt, zondigt, en doordat hij onwaarheid spreekt, met het doel om zijn naaste te bedriegen, en doordat hij liegen, niettegenstaande God het verbiedt, licht acht.

Natuurlijk mag men, naar den regel: „van twee kwaden het kleinste kiezen", nooit door een leugen trachten natuurlijk kwaad (dood, gevangenschap) af te wenden; want als er twee kwaden, een zedelijk kwaad en een natuurlijk, naast elkaar staan, is het zedelijke altijd het grootste.

In de derde plaats handelt Prof. Geesink over de bewering, dat men in een omstandigheid kan komen, waarbij men staat voor een botsing van plichten. B.v. het is mijn plicht, waarheid te spreken, maar het is ook mijn plicht een zieke, die aan mijn zorg is toevertrouwd, goed te verzorgen, hem niet te verschrikken, enz.

Als nu een zieke, zonder dat hij het weet, in groot levensgevaar is, wat moet ik dan doen; hem de waarheid zeggen op gevaar af van hem in vreeselijke zorg en angst te brengen en daardoor zijn toestand te verergeren, of hem een leugen zeggen en daardoor zijn toestand ten goede beïnvloeden?

Geesink zegt: ook in dit geval is het roeping waar te zijn: voorzichtig en met tact, maar ook hier, waarheid spreken. Zelfs is dat noodig voor den zieke, dat hij weet hoe het er bij staat, opdat hij zich op het einde voorbereide.

En dat geldt in alle gevallen, waarin een z.g.n. botsing van plichten optreedt. Nooit mag ik mij kwijten van een plicht dien ik alléén door een leugen te doen volbrengen kan. Of, beter gezegd, een plicht, dien ik alleen door een leugen volbrengen kan is geen plicht. In werkelijkheid bestaat er nooit een botsing van plichten.

Zoo redeneert Geesink. Dat is wel een beetje minder oppervlakkig, dan de schrijver het doet voorkomen.

Maar hij gaat verder. „Zien wij naar het kamp der ongeloovige denkers, wordt de zaak ook nog niet opgelost, daar Kant, de echte theoreticus, de leugen onvoorwaardelijk veroordeelt".

Antwoord. Het lijkt mij toe, dat deze broeder niet onbevangen is in zijn oordeel. Hij wil blijkbaar de noodleugen beslist goedgekeurd zien. En als nu iemand als Kant die noodleugen absoluut veroordeelt, dan zegt hij: „ja, daar komen wij ook al niet klaar".

Maar dat is niet de rechte weg. Wil men een be-